

DİYARBAKIR TARIMSAL GELECEK PERSPEKTİFİ ÇALIŞTAYI

DİYARBAKIR'IN TARIMSAL GELECEK PERSPEKTİFİ ÇALIŞTAYI

9-10 HAZİRAN | 2022 | DİYARBAKIR

DİYARBAKIR
Ticaret • Tarım • Kültür

Önsöz

Dicle Üniversitesi ve DenizBank iş birliğinde, İl Valiliğimiz ve ilgili kurumlarımızın desteğiyle yürütülen bu çalışma; Diyarbakır'ın tarımsal sorunlarını bütüncül bir yaklaşımla tespit ederek, bu sorunlara yönelik çözüm üretecek bir Master Eylem Planı hazırlanması hedefiyle planlanmıştır.

Aşağıda sonuçları ayrıntılı şekilde sunulan çalışmalar kapsamında; bugüne kadar elde edilen bilgi birikimi ve deneyim, alanında uzman akademisyenler, girişimciler, sivil toplum temsilcileri ve kamu sektörü uzmanlarının katkılarıyla değerlendirilmiştir. Bu yönüyle çalıştayımız, Diyarbakır'da tarımsal üretimin geliştirilmesi ve iyileştirilmesinin çok boyutlu olarak ele alındığı kapsamlı bir istişare ve değerlendirme platformuna dönüşmüştür.

Çalıştay sürecinde özellikle sürdürülebilir tarımsal üretim yöntemleri, tarımsal ticaret, tarımsal sanayi ve tarımsal finansman başlıkları ön plana çıkmıştır. Tarım odaklı girişimcilik eğitimlerinden dijital gıda erişim ağı uygulamalarına kadar uzanan geniş bir perspektifle; ilimiz tarımının karşı karşıya olduğu temel sorunlar tespit edilmiş, bu sorunlara yönelik somut çözüm önerileri ve eylem planlarının oluşturulmasına zemin hazırlanmıştır.

Çalıştayımızın temel hedeflerinden biri; yalnızca sorunları ortaya koymak değil, aynı zamanda iş birliğini teşvik eden bir süreç başlatarak, ilgili kurumlar arasında güçlü ve sürdürülebilir ortaklıklar oluşturmaktır. Bilgi, kaynak ve deneyim paylaşımını kolaylaştıran bu yaklaşım sayesinde, kolektif ilerlemenin önünü açacak bir yapı oluşturulması amaçlanmaktadır.

Bu doğrultuda, ilgili kurumların çalıştay sonuçlarını dikkate alarak vizyon ve hedeflerini güncellemesi; ortak hedefler çerçevesinde görev paylaşımını esas alan iş birliği protokolleri ile sürecin kurumsal bir zeminde ilerletilmesi için aktif çalışmalar yürütülmektedir.

Bu kolektif çaba ile sürdürülebilir platformlar, iş modelleri ve organizasyonlar geliştirilerek; tarım sektörümüzde tespit edilen ve ilerleyen süreçte ortaya çıkabilecek sorunlara kalıcı çözümler üretilmesi hedeflenmektedir. Diyarbakır tarımının geleceğini daha verimli, sürdürülebilir ve çağın zorluklarına duyarlı bir yapıya kavuşturma gücüne sahip olduğumuzun bilinciyle çalışmalarımız kararlılıkla sürdürülmektedir.

Bereketli topraklarıyla tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Diyarbakır, geçmişten günümüze insanlık tarihi açısından son derece önemli bir konumda yer almaktadır. Peygamberler ve sahabeler şehri olarak anılan Diyarbakır; kültür, sanat ve edebiyat kenti olmasının yanı sıra aynı zamanda köklü bir tarım kentidir. İnsanlığın yerleşik hayata geçtiği, buğdayın evcilleştirilerek ilk kültür tarımının yapıldığı, hamurun mayalanarak ekmeğin pişirildiği bu coğrafya; tarımın insanlık tarihindeki serüveninin en önemli merkezlerinden biridir.

Bu tarihi mirasın ve sahip olduğumuz tarımsal potansiyelin korunarak geliştirilmesi ve gelecek nesillere aktarılması; ancak doğru tarımsal planlama, bilimsel yaklaşımlar ve sürdürülebilir

uygulamalar ile mümkün olacaktır. Bizler, Diyarbakır tarımının geleceğinin bu anlayış çerçevesinde şekilleneceğine yürekten inanıyoruz.

Bu doğrultuda, ilimiz ve bölgemiz tarım sektörünün geleceğine ışık tutmak amacıyla; akademisyenler, uzmanlar ve iş insanlarından oluşan çalışma grupları ile Tarımsal Üretim, Tarımsal Ticaret, Tarımsal Sanayi ve Tarımsal Finansman başlıklarında çalıştayı gerçekleştirdik. Çalıştay sürecinde, tarım sektörünün mevcut durumu bütüncül bir bakış açısıyla ele alınmış; karşılaşılan sorunlar, fırsatlar ve çözüm önerileri kapsamlı şekilde değerlendirilmiştir.

Sunuş

Gerçekleştirmekte olduğumuz neticelerini elde edeceğimiz çalıştay sonuçlarının; mevcut tarımsal potansiyelimizin daha etkin kullanılmasına katkı sağlayacağına, tarım sektöründe verimlilik ve sürdürülebilirliği artıracığına ve gelecekte oluşturulacak tarımsal politikalara yön vereceğine inanıyor ve bu yöndeki beklentimizi kamuoyu ile paylaşıyoruz.

Bu önemli etkinliğin hayata geçirilmesinde birlikte yol aldığımız; Dicle Üniversitesi Rektörlüğüne, DenizBank'a, Diyarbakır Büyükşehir Belediyesine, Tarım ve Orman İl Müdürlüğümüze, Karacadağ Kalkınma Ajansına, Tarımsal Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumuna, Ziraat Fakültesi Dekanlığımıza, Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odasına, borsamızın kıymetli çalışanlarına ve çalışma masalarında değerli katkılar sunan tüm katılımcılara teşekkürlerimi sunuyorum. Ayrıca çalıştayın gerçekleştirilmesine katkı sağlayan Toros Gübre, Diclem Yem ve Progen Tohumculuk firmalarına şükranlarımı ifade ediyorum.

Bu çalıştayın; Diyarbakır tarımının geleceğine yönelik ortak aklın güçlenmesine, iş birliklerinin artmasına ve sürdürülebilir bir tarımsal yapının oluşmasına katkı sağlamasını temenni ediyorum.

Saygılarımla,

Engin YEŞİL
Diyarbakır Ticaret Borsası
Yönetim Kurulu Başkanı

DÜZENLEME KURULU

Engin Yeşil

Gökhan ÇELİKER

Vasfiye SOYSAL

Hanifi EREN

Prof. Dr. Mikdat ŞİMŞEK

Doç. Dr. Aydın ALP

Doç. Dr. Remzi EKİNCİ

Dr. Hasan MARAL

Mehmet Adnan AKSOY

Hikmet GÜNEŞ

Mahmut DURSUN

Mustafa Ertan ATALAY

Mustafa KORKUTAN

Mehdi SÜMERLİ

Doç. Dr. İrfan ERDEMCİ

Canan AYTEKİN (

Mine AKÇADAĞ (

Doç. Dr. Saniye Şehnaz ALTUNAKAR

(Diyarbakır Ticaret Borsası Yönetim Kurulu Bşk.)

(Diyarbakır Ticaret Borsası)

(Diyarbakır Ticaret Borsası)

(Diyarbakır Ticaret Borsası)

(Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi)

(Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi)

Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi)

(Karacadağ Kalkınma Ajansı)

Karacadağ Kalkınma Ajansı)

(Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu)

(Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu)

(Tarım ve Orman Bakanlığı Diyarbakır İl

(Tarım ve Orman Bakanlığı Diyarbakır İl

(GAP Uluslararası Tarımsal Araştırma Ve Eğitim

(GAP Uluslararası Tarımsal Araştırma Ve Eğitim

Deniz Bank)

Deniz Bank)

Dicle Üniversitesi Öğretim Üyesi-TOBB Akademik

GELECEKTE DİYARBAKIR'IN TARIMSAL PERSPEKTİFİ ÇALIŞTAYI

1. GÜN – 09 Haziran 2022

Radisson Otel

Saat Program

09:00 – 09:30 Kayıt

09:30 – 10:20 1. Oturum

10:30 – 11:20 2. Oturum

11:30 – 12:30 3. Oturum

12:30 – 13:30 Öğle Yemeği

13:30 – 14:20 4. Oturum

14:30 – 15:20 5. Oturum

15:30 – 17:00 Çalışma Masaları Sonuç Raporlarının ve Sunumların Hazırlanması

17:00 – 19:30 Şehir Turu (Sur İçi ve On Gözlü Köprü Ziyareti)

19:30 – 21:00 Gazi Köşkü'nde Yöresel Türküler Eşliğinde Akşam Yemeği

21:00 – 23:00 Zerzevan Kalesi Gökyüzü Gözlem Etkinliği

23:00 – 23:30 Otele ve Konaklama Tesislerine Dönüş

2. GÜN – 10 Haziran 2022

Dicle Üniversitesi Kongre Merkezi – B Salonu

Saat Program

13:00 – 14:00 Kayıt

14:00 – 15:30 Açılış Konuşmaları

15:30 – 15:45 Tarımsal Üretim Çalışma Grubu Sunumları

15:45 – 16:00 Tarımsal Sanayi Çalışma Grubu Sunumları

16:00 – 16:15 Tarımsal Ticaret Çalışma Grubu Sunumları

16:15 – 16:30 Tarımsal Finans Çalışma Grubu Sunumları

16:30 Kapanış

ÇALIŞMA GRUPLARI VE KONULARI

TARIMSAL ÜRETİM ÇALIŞMA GRUBU

Yer: 1. Salon – Urartu Salonu

Moderatör: Prof. Dr. Mikdat ŞİMŞEK

Ele Alınan Konular

- Bitkisel üretimin mevcut durumu ve gelecekteki rolü
- Hayvansal üretimin mevcut durumu ve gelecekteki rolü
- Tarımsal mekanizasyon ve teknolojilerin kullanımı ile tarımsal sulamanın mevcut durumu ve gelecekteki rolü
- Kırsal kalkınmanın mevcut durumu ve gelecekteki rolü

TARIMSAL ÜRETİM ÇALIŞMA GRUBU

<u>Katılımcı</u>	<u>Kurumu</u>
Erdal AVŞAR	Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası
Prof. Dr. Zeynep ZAIMOĞLU	Çukurova Üniversitesi
Prof. Dr. Mikdat ŞİMŞEK	Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dekanı
Doç. Dr. Neşe ÜZEN	Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dekan Yardımcısı
Doç. Dr. Aydın ALP	Dicle Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Doç. Dr. Muhittin TUTKUN	Ziraat Fakültesi Dekan Yardımcısı
Mustafa Ertan ATALAR	Tarım ve Orman İl Müdürlüğü
Doç. Dr. Remzi EKİNCİ	Dicle Üniversitesi Öğretim Üyesi
Zelal AKAT	DSİ Mühendisi
Doç. Dr. Nusret MUTLU	GAP İdaresi Başkan Yardımcısı
Mehmet Sabit CEYLAN	Fernaş
İlhan KOÇULU	Kars Kaşar Peyniri Yön. Kur. Bşk. Yrd.
Muzaffer IŞIKLI	Fit Tarım
Özlem KÜLAHÇI	Güleçköy Kooperatifi
Orhan KURT	TARBİT Akıllı Tarım Teknolojileri – AR-GE Müdürü
Nihal YENİLMEZ	FAO Türkiye – Proje Koordinatörü
Bülent ERENOĞLU	Toros Gübre
Emre TUNALI	Agrovision
Şeyhmus YILMAZ	Türkiye Kalkınma Vakfı
Özgür POLAT	Yenişehir Belediyesi Kırsal Hizmetler Müdürü
Osman YAKUT	Karacadağ Kalkınma Ajansı
Prof. Dr. Cafer MART	Progen A.Ş. Koordinatörü
Doç. Dr. İrfan ERDEMCİ	GAP Uluslararası TAEM
Nihat Devrim ÇELİK	GenesisSeed – Yön. Kur. Bşk.
Tuncay GÜNEŞ	TKDK

TARIMSAL SANAYİ ÇALIŞMA GRUBU

Yer: 2. Salon – Mezopotamya-2 Salonu

Moderatör: Mehmet Adnan AKSOY

Ele Alınan Konular

- Diyarbakır ili tarımsal sanayisinin mevcut durumu ve karşılaşılan sorunlar
- Diyarbakır ili tarımsal sanayisinin fırsatları ve öncelikli gelişim alanları
- Tarımsal sanayide markalaşma

Katılımcı	Kurumu
Mehmet Adnan AKSOY	Karacadağ Kalkınma
Mehmet CANŞİ	Progen
Murat ERGÜN	Dicle Yem
Gülistan ARUKAN	SİMDO
Kasım KÜLEKÖZ	Özaltın Tarım A.Ş.
Ekrem KUL	İŞKUR
Ahmet AY	Kamer Et
Ali NERGİZ	Nergiz Tarım
Selami EREN	Birkar
Zekai ALTUNHAN	Hacı Levent
Nazif ŞİMŞEK	Simkar
Hamza ALTAY	Altaylar Tarım
Mehmet BAYER	Bayer Makine
Recep ULUDAĞ	BÇR Makine
Mehmet Şefik TÜRKER	Tarım ve Orman İl Md.
Prof. Dr. Abdullah SESSİZ	Dicle Üniversitesi
Aylin İNAN	TDİOSB
Dr. Berna Duman AYDIN	Dicle Üniversitesi
Ali Hikmet TATARHAN	Toros Gübre
Emin Bülent ERENOĞLU	Toros Gübre
Murat DEMİR	DTSO
Dr. Barış ÜLKER	Dicle Üniversitesi
Prof. Dr. Muzaffer DENLİ	Dicle Üniversitesi

TARIMSAL TİCARET ÇALIŞMA GRUBU**Yer: 3. Salon – Mezopotamya-A Salonu****Moderatör: Yiğit ATEŞ****Ele Alınan Konular**

- Lisanslı depoculuğun mevcut durumu ve gelecekteki rolü
- Ticaret borsası ve ürün ihtisas borsacılığının mevcut durumu ve gelecekteki rolü
- Hububat pazarlarının mevcut durumu ve gelecekteki rolü
- Geleneksel market, e-ticaret ve lojistik yaklaşımları çerçevesinde tarım ticaretinin mevcut durumu ve gelecekteki rolü

Katılımcı	Kurumu / Görevi
Ali KİRALİ	TÜRİB Genel Müdürü
Adalet AKBAŞ	GAP İdaresi Başkanlığı
Yiğit ATEŞ	TOBB Borsalar Müdürü
Hikmet ÖZKAN	LİDAŞDER Genel Sekreteri
Sebahattin DURAK	Durak LİDAŞ
Güneş KARGAOĞLU	Hepsiburada Doğu ve Güneydoğu Bölge Müdürü
Fethi DALKILIÇ	E-PTT AVM
Fatih BAŞ	Progen
Atilla YILDIZTEKİN	Tedarik Zinciri, Lojistik ve Depo Yönetimi Danışmanı
Dr. Yusuf Ozan YILDIRIM	Dicle Üniversitesi Öğretim Üyesi
Mustafa KORKUTAN	Tarım ve Orman İl Müdürlüğü - İl Müdür Yardımcısı
Prof. Dr. Zakir AVŞAR	Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Ali KAYA	Silvan Yolu Buğday Pazarı
Ahmet KURTARICI	Mardin Yolu Buğday Pazarı
Recep SİNCAROĞLU	Urfa Yolu Buğday Pazarı
Bayram PERVANE	Özpervane Lisanslı Depoculuk A.Ş.
Serdar ŞEN	Migros Meyve-Sebze Bölge Müdürü
Kamuran PERVANE	Mardin Yolu Buğday Pazarı
Zeynel Abidin TAŞAR	Migros Bölge Satış Müdürü
Gökhan ÇELİKER	Diyarbakır Ticaret Borsası

TARIMSAL FİNANSMAN ÇALIŞMA GRUBU**Yer: 4. Salon – Babil B Salonu****Moderatör: Canan AYTEKİN****Ele Alınan Konular**

- Tarımsal finansman, tarımın finansman kaynakları ve finansmana erişimde karşılaşılan sorunlar
- Tarımın finansmanında bankacılık sektörünün konumu; bankalar ve üreticilerin karşılaştığı temel sorunlar
- Pandemi ve Rusya-Ukrayna Savaşı gibi küresel gelişmeler nedeniyle ticaret kanallarında yaşanan ve yaşanabilecek tıkanmalara karşı sürdürülebilir tarımın finansmanı; artan girdi maliyetleri ve üreticilerin finansman ihtiyaçlarının karşılanması
- Lisanslı depo, soğuk hava deposu gibi depolama sistemlerinin önemi ile bu alanlara yönelik hibe ve finansman kaynakları
- Tarımın geleceği olarak öne çıkan akıllı tarım uygulamaları, tarım teknolojileri ve dijitalleşen tarımın finansmanı
-

Katılımcı	Kurumu / Görevi
Canan AYTEKİN	DenizBank Tarım Bankacılığı Grup Müdürü
Safa ŞAHİN	DenizBank Tarım Bankacılığı AR-GE Bölüm Müdürü
Fatma SERGİCİ	DenizBank Tarım Bankacılığı Proje Kredileri Analiz ve Tahsis Bölge Müdürü
Sinan KOSOVALI	DenizBank Pazarlama ve Müşteri Yönetimi
Murat Tevfik GÜÇLÜ	DenizBank Tarım Bankacılığı Krediler Grup Müdürü
Nihat NURBAKİ	Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Kırsal Kalkınma Daire Başkanı
Dr. Mustafa BEYBUR	Dicle Üniversitesi Öğretim Üyesi
Mehmet KİLCİ	Tarım ve Orman Bakanlığı Tarımsal Desteklemeler Daire Başkanı
Ömer Savaş ÖZGÜN	Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK)
Leyla ALMA	Avrupa Birliği Delegasyonu
Prof. Dr. Ersan ÖZ	Hazine ve Maliye Bakanlığı – Vergi Konseyi Üyesi
Hasan SOLMAZ	KOSGEB Diyarbakır İl Müdürü
Şeyhmus ATAKUL	GAP Uluslararası Tarımsal Araştırma ve Eğitim Merkezi Müdürlüğü
Ali DOLAŞ	Kredi Garanti Fonu (KGF) Bölge Müdürü
İlhan HATİPOĞLU	Eski Maliye Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı
Mine AKÇADAĞ	DenizBank Güneydoğu Anadolu Tarım Bankacılığı Bölge Satış Müdürü
Hikmet GÜNEŞ	TKDK İl Koordinatörü
Cengiz Topel YILDIRIM	Tarım ve Orman Bakanlığı
İlhami BİRKAN	Diyarbakır Ticaret Borsası
Adnan TUZCU	Karacadağ Kalkınma Ajansı
Doç. Dr. Saniye Şehnaz	Dicle Üniversitesi Öğretim Üyesi – TOBB Akademik Danışmanı

2. GÜN AÇILIŞ KONUŞMLARI

Tarım ve Orman Bakanı Sayın Prof. Dr. Vahit KİRİŞÇİ'nin Konuşması

Tarım ve Orman Bakanı Sayın Prof. Dr. Vahit Kirişçi, yaptığı konuşmada, tarım sektörünün Türkiye için stratejik önemine dikkat çekmiş; Diyarbakır ve bölgenin sahip olduğu tarımsal potansiyelin etkin şekilde değerlendirilmesinin gerekliliğini vurgulamıştır.

Bakan Kirişçi konuşmasında, Türkiye'nin son yıllarda tarımsal üretim ve ihracatta önemli bir ivme yakaladığını ifade ederek, özellikle bazı alt sektörlerde net dış ticaret fazlası veren bir yapıya ulaşıldığını belirtmiştir. Tarımın yalnızca ekonomik bir faaliyet değil, aynı zamanda gıda arz güvenliği ve kırsal kalkınma açısından da stratejik bir alan olduğunun altını çizmiştir.

Tarım sigortaları konusuna özel bir vurgu yapan Kirişçi, üreticilerin karşı karşıya kaldığı risklerin azaltılmasında sigorta sistemlerinin kritik bir rol üstlendiğini ifade etmiştir. Çiftçilerden gelen talepler doğrultusunda tarım sigortalarının kapsamının genişletilmesi yönünde çalışmalar yürütüldüğünü belirterek, üreticilerin doğal afetler ve piyasa dalgalanmalarına karşı daha güçlü hale getirilmesinin hedeflendiğini dile getirmiştir.

Konuşmasında yerli tohum ve tarımsal AR-GE faaliyetlerine de değinen Bakan Kirişci, geçmişte tohum temininde dışa bağımlı bir yapıdan, bugün büyük ölçüde yerli üretim ve geliştirme kapasitesine sahip bir noktaya geldiğini ifade etmiştir. Yerli tohum geliştiren ve AR-GE yatırımı yapan üreticilerin desteklenmeye devam edileceğini, bu sayede tarımsal üretimde verimlilik ve sürdürülebilirliğin artırılacağını belirtmiştir.

Bakan Kirişci ayrıca tarımda üretim planlamasının önemine dikkat çekerek, “satılabilir üretim” anlayışının yaygınlaştırılması gerektiğini vurgulamıştır. Üretimin pazar talebiyle uyumlu hale getirilmesinin hem üretici gelirlerini artıracığını hem de kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlayacağını ifade etmiştir. Bu çerçevede örgütlü üretim modellerinin ve iş birliği kültürünün güçlendirilmesinin önemine değinmiştir.

Diyarbakır özelinde değerlendirmelerde bulunan Bakan Kirişci, GAP kapsamındaki yatırımlar ve sulama projelerinin tamamlanmasıyla birlikte bölgenin tarımsal üretim kapasitesinin daha da artacağını belirtmiştir. Diyarbakır’ın, sahip olduğu arazi varlığı ve üretim çeşitliliğiyle Türkiye’nin önemli tarım merkezlerinden biri olma potansiyeline sahip olduğunu ifade etmiştir.

Konuşmasının sonunda Bakan Kirişci, çalıştayı kamu kurumları, akademisyenler, üreticiler ve sektör temsilcileri arasında ortak bir vizyon oluşturulmasına katkı sağlayacağını belirterek, elde edilecek çıktılar doğrultusunda tarım politikalarının geliştirilmesine devam edileceğini ifade etmiştir.

Diyarbakır Valisi Sayın Ali İhsan SU'nun Konuşmaları:

Diyarbakır Valisi Sayın Ali İhsan SU, yaptığı konuşmada, tarım sektörünün Diyarbakır'ın ekonomik ve sosyal yapısında merkezi bir role sahip olduğunu vurgulamıştır.

Vali Su, Diyarbakır'ın geniş tarım arazileri, genç nüfusu ve stratejik coğrafi konumuyla önemli bir üretim potansiyeline sahip olduğunu ifade ederek, bu potansiyelin etkin ve planlı şekilde değerlendirilmesinin bölgesel kalkınma açısından büyük önem taşıdığını belirtmiştir. Tarımın, istihdam yaratma gücüyle kırsal alanların canlılığını koruyan temel sektörlerden biri olduğuna dikkat çekmiştir.

Konuşmasında kamu yatırımlarının önemine değinen Vali Su, özellikle sulama altyapısı, tarımsal destekler ve kırsal kalkınma projelerinin Diyarbakır tarımının gelişiminde belirleyici rol oynadığını ifade etmiştir. GAP kapsamındaki yatırımlar ve devam eden sulama projeleriyle birlikte, tarımsal üretimde verimlilik ve ürün çeşitliliğinin artmasının hedeflendiğini belirtmiştir.

Vali Su ayrıca tarımsal üretimin sadece üretim aşamasıyla sınırlı olmadığını; depolama, işleme, pazarlama ve lojistik süreçleriyle birlikte ele alınması gerektiğini vurgulamıştır. Bu kapsamda lisanslı depoculuk, tarıma dayalı sanayi yatırımları ve organize tarım bölgelerinin, Diyarbakır'da tarımın katma değerini artıracak önemli araçlar olduğunu ifade etmiştir.

Üniversiteler, meslek odaları, ticaret borsaları ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliğinin önemine değinen Vali Su, tarım politikalarının sahadaki ihtiyaçlara göre şekillendirilmesinde yerel paydaşların katkısının vazgeçilmez olduğunu dile getirmiştir. Kamu kurumları olarak bu iş birliklerini desteklemeye devam edeceklerini belirtmiştir.

Konuşmasının sonunda Vali Su, çalıştayı Diyarbakır tarımının mevcut durumu ile geleceğine ilişkin ortak bir vizyon oluşturulmasına katkı sunduğunu ifade ederek, ortaya konulacak değerlendirme ve önerilerin, il ve bölge tarımına yönelik politika ve uygulamalara yön vereceğine inandığını belirtmiştir. Diyarbakır Valiliği olarak tarım sektörünün gelişimini desteklemeyi sürdüreceklerini vurgulamıştır.

Eski Tarım ve Köyişleri Bakanı ve Diyarbakır Milletvekili Sayın Mehdi EKER' in Konuşmaları:

Eski Tarım ve Köyişleri Bakanı Sayın Mehdi EKER, yaptığı konuşmada, tarım sektörünün yalnızca üretim faaliyeti değil, aynı zamanda sosyal denge, gıda güvenliği ve bölgesel kalkınmanın temel unsurlarından biri olduğunu vurgulamıştır.

Mehdi Eker, Diyarbakır ve çevresinin tarımsal potansiyelinin tarihsel olarak güçlü bir zemine sahip olduğunu belirterek, bu potansiyelin doğru politikalar, planlı yatırımlar ve sürdürülebilir üretim modelleriyle desteklenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Tarım politikalarının kısa vadeli değil, uzun vadeli ve bütüncül bir perspektifle ele alınmasının önemine dikkat çekmiştir.

Konuşmasında sulama yatırımlarının tarımsal dönüşümdeki belirleyici rolüne değinen Eker, özellikle GAP kapsamında hayata geçirilen ve planlanan projelerin Diyarbakır tarımı açısından stratejik bir öneme sahip olduğunu belirtmiştir. Sulama altyapısının tamamlanmasıyla birlikte, hem ürün çeşitliliğinin hem de verimliliğin artacağını, bunun da üretici gelirlerine doğrudan yansıtacağını ifade etmiştir.

Mehdi Eker ayrıca tarımda verimlilik artışının yalnızca fiziksel yatırımlarla sınırlı olmadığını, bilgi, eğitim ve örgütlenme boyutlarının da en az altyapı kadar önemli olduğunu vurgulamıştır. Çiftçilerin modern üretim teknikleriyle buluşturulması, tarımsal yayım hizmetlerinin güçlendirilmesi ve

kooperatifçilik kültürünün geliştirilmesinin tarımsal kalkınmanın temel unsurları arasında yer aldığını belirtmiştir.

Tarımın sanayi ve ticaretle birlikte ele alınması gerektiğine dikkat çeken Eker, tarıma dayalı sanayinin gelişmesinin hem katma değer yaratacağını hem de istihdamı artıracacağını ifade etmiştir. Üretim, işleme ve pazarlama zincirinin bir bütün olarak planlanmasının, tarım sektörünün sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşıdığını dile getirmiştir.

Konuşmasının sonunda Mehdi Eker, Diyarbakır Tarım Çalıştayı'nın farklı kesimleri bir araya getirerek ortak bir akıl oluşturma açısından önemli bir platform sunduğunu belirterek, çalıştaydan çıkacak değerlendirme ve önerilerin, bölge tarımının geleceğine ışık tutacak nitelikte olacağına inandığını ifade etmiştir.

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Başkanı Sayın Rıfat HİSARCIKLIOĞLU' nun Konuşmaları

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Başkanı Sayın Rıfat HİSARCIKLIOĞLU, yaptığı konuşmada, Diyarbakır'ın ve bölgenin tarımsal potansiyeline dikkat çekerek, tarım ve tarıma dayalı sanayinin bölgesel kalkınmadaki rolünü vurgulamıştır.

Hisarcıklıoğlu, Diyarbakır'ın Türkiye'nin önemli tarımsal üretim merkezlerinden biri olduğunu belirterek, sahip olduğu geniş arazi varlığı, iklim koşulları ve üretim çeşitliliğiyle tarım ve hayvancılık açısından stratejik bir konumda bulunduğunu ifade etmiştir. Bu potansiyelin etkin şekilde değerlendirilmesinin hem bölge ekonomisine hem de ülke tarımına önemli katkılar sağlayacağını dile getirmiştir.

Konuşmasında özellikle sulama yatırımlarının önemine değinen Hisarcıklıoğlu, Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında yürütülen çalışmaların tamamlanmasının Diyarbakır tarımı açısından kritik bir eşik olduğunu belirtmiştir. Silvan Barajı başta olmak üzere sulama projelerinin devreye girmesiyle birlikte, geniş alanların sulu tarıma açılacağını ve bu durumun pamuk, mısır, soya gibi stratejik ürünlerin üretiminde ciddi artışlar sağlayacağını ifade etmiştir. Bu gelişmelerin, Diyarbakır'ı sadece bir üretim merkezi değil, aynı zamanda güçlü bir tarım ve gıda sanayi üssü haline getireceğini vurgulamıştır.

Hisarcıklıoğlu ayrıca tarımda sürdürülebilirliğin yalnızca üretimle sınırlı olmadığını, pazarlama ve satış boyutunun da en az üretim kadar önemli olduğunu belirtmiştir. Üreticilerin neyi, ne kadar ve

kime satacağını öngörerek üretim yapmasının, tarım sektöründe verimliliği ve gelir istikrarını artıracaklarını ifade etmiştir. Bu çerçevede kooperatifçilik, ölçek ekonomisi ve ortak hareket etme kültürünün yaygınlaştırılmasının önemine dikkat çekmiştir.

Girdi maliyetlerinin düşürülmesi, üreticilerin finansmana erişiminin kolaylaştırılması ve tarımsal örgütlenmenin güçlendirilmesi konularının da altını çizen Hisarcıkloğlu, kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliği içinde hareket etmesinin tarımsal kalkınmanın temel unsurlarından biri olduğunu ifade etmiştir.

Konuşmasının sonunda Hisarcıkloğlu, Tarım ve Orman Bakanlığı başta olmak üzere ilgili tüm kurumların katkılarıyla, Diyarbakır ve bölge tarımında yeni bir atılım döneminin mümkün olduğunu belirterek, çalıştayın bu sürece önemli bir zemin oluşturacağını dile getirmiştir.

Dicle Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Mehmet KARACOŞKUN' nun Konuşması:

Dicle Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Mehmet Karacoşkun, Diyarbakır'da düzenlenen "Gelecekte Diyarbakır'ın Tarımsal Perspektifi" çalıştayında yaptığı konuşmada, üniversitelerin tarım sektöründeki dönüşüm sürecinde bilgi üreten ve bu bilgiyi sahaya aktaran temel kurumlar olduğunu vurgulamıştır.

Rektör Karacoşkun, Diyarbakır ve çevresinin sahip olduğu tarımsal potansiyelin bilimsel yöntemlerle değerlendirilmesinin büyük önem taşıdığını belirterek, üniversitelerin araştırma, eğitim ve uygulama faaliyetleriyle bu sürece katkı sunması gerektiğini ifade etmiştir. Tarımın yalnızca bir üretim faaliyeti değil, aynı zamanda planlama, teknoloji ve sürdürülebilirlik boyutları olan çok yönlü bir alan olduğuna dikkat çekmiştir.

Konuşmasında, üniversite-kamu-özel sektör iş birliğinin önemine değinen Karacoşkun, tarımsal verimliliğin artırılmasında akademik bilginin sahadaki uygulamalarla buluşturulmasının kritik olduğunu vurgulamıştır. Bu kapsamda, üniversitelerde yürütülen bilimsel araştırmaların, çiftçilerin ve üreticilerin ihtiyaçlarına doğrudan cevap verecek şekilde kurgulanmasının gerekliliğini dile getirmiştir.

Rektör Karacoşkun ayrıca tarımda teknoloji kullanımının giderek artan önemine dikkat çekerek, dijital tarım uygulamaları, veri temelli üretim modelleri ve yenilikçi sulama tekniklerinin tarımsal sürdürülebilirlik açısından önemli fırsat sunduğunu ifade etmiştir. Üniversitelerin bu alanlarda hem insan kaynağı yetiştirme hem de uygulamaya dönük projeler geliştirme sorumluluğu bulunduğunu belirtmiştir.

Bölgesel kalkınma perspektifiyle değerlendirildiğinde, Diyarbakır'ın tarım ve tarıma dayalı sanayi alanında önemli bir merkez olma potansiyeline sahip olduğunu ifade eden Karacoşkun, bu potansiyelin hayata geçirilmesinde nitelikli insan kaynağı ve bilimsel altyapının belirleyici olacağını vurgulamıştır. Dicle Üniversitesi olarak, tarım ve gıda alanındaki akademik çalışmaların artırılması ve bölgeye katkı sağlayacak projelerin desteklenmesinin öncelikli hedefler arasında yer aldığını dile getirmiştir.

Konuşmasının sonunda Rektör Karacoşkun, bu tür çalıştayların farklı paydaşları bir araya getirerek ortak bir vizyon oluşturulmasına katkı sağladığını belirterek, çalıştaydan elde edilecek çıktılarını Diyarbakır tarımının geleceğine yön verecek önemli bir yol haritası oluşturacağına inandığını ifade etmiştir.

Diyarbakır Ticaret Borsası Başkanı Sayın Engin YEŞİL'in Konuşmaları:

Diyarbakır Ticaret Borsası Başkanı ve Organizasyona ev sahipliği yapan Sayın Engin YEŞİL , yaptığı konuşmada, tarımsal üretimin sağlıklı, sürdürülebilir ve şeffaf bir piyasa yapısı içinde gerçekleşmesinin bölge ve ülke ekonomisi açısından taşıdığı öneme dikkat çekmiştir.

Konuşmasında Diyarbakır'ın tarımsal üretim kapasitesinin niceliksel büyüklüğünün yanı sıra, ürün kalitesi, sınıflandırma ve pazarlama süreçlerinin geliştirilmesinin de büyük önem taşıdığını ifade etmiştir. Tarım ürünlerinde gerçek piyasa fiyatlarının oluşabilmesi için kayıtlı ticaretin yaygınlaştırılması gerektiğini vurgulayarak, ticaret borsalarının bu süreçte düzenleyici ve yönlendirici bir rol üstlendiğini belirtmiştir.

Başkan, lisanslı depoculuk, ürün ihtisas borsaları ve elektronik satış sistemleri gibi modern piyasa araçlarının tarım sektörüne kazandırılmasının, üreticinin emeğinin karşılığını almasını sağlayacağını ifade etmiştir. Bu yapıların, hem fiyat istikrarına katkı sunduğunu hem de üretici ile sanayici arasındaki güven ilişkisini güçlendirdiğini dile getirmiştir.

Konuşmada, tarımsal üretimde kalite ve standardizasyonun önemine de değinilmiş; yetkili sınıflandırıcı laboratuvarlar aracılığıyla yapılan analizlerin, ürünlerin objektif kriterlere göre

değerlendirilmesini sağladığı belirtilmiştir. Bu sistemin, özellikle hububat ve diğer tarım ürünlerinde şeffaflık ve güvenilirlik açısından kritik bir rol oynadığı ifade edilmiştir.

Diyarbakır Ticaret Borsası olarak üreticiler, tüccarlar, sanayiciler ve kamu kurumları arasında güçlü bir koordinasyon sağlama hedefinde olduklarını belirten Başkan, tarım sektöründe veriye dayalı karar alma kültürünün yaygınlaştırılmasının önemine dikkat çekmiştir. Üretimden pazarlamaya uzanan tüm süreçlerde doğru veri ve doğru fiyat oluşumunun, tarımsal ekonominin sağlıklı gelişimi için vazgeçilmez olduğunu vurgulamıştır.

Konuşmasının sonunda Başkan, bu çalıştayın Diyarbakır tarımının mevcut sorunlarının ve fırsatlarının ortak akılla değerlendirilmesine imkân sunduğunu belirterek, çalıştaydan çıkacak sonuçların tarımsal politikaların şekillendirilmesinde yol gösterici olacağına inandığını ifade etmiştir. Diyarbakır Ticaret Borsası'nın, bölge tarımının gelişimine katkı sunmaya kararlılıkla devam edeceğini dile getirmiştir.

TARIMSAL ÜRETİM VE POLİTİKA ODAKLI DEĞERLENDİRMELER

Oturlarda Ortaya Konan Temel Tespitler ve Öneriler

Üretim Maliyetlerinin Düşürülmesi

Oturlarda, tarımsal üretimde sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için üretim maliyetlerinin düşürülmesinin temel bir öncelik olduğu vurgulanmıştır. Bu kapsamda bitki besleme uygulamalarının doğru şekilde yapılmasının, hem verimliliği artıracığı hem de gereksiz girdi kullanımını azaltacağı ifade edilmiştir. Toprak analizlerinin yaygınlaştırılması ve gübrelemenin bu analiz sonuçlarına göre planlanması gerektiği belirtilmiştir.

Gübreleme, ilaçlama ve benzeri tarımsal uygulamalara yönelik üretici eğitimlerinin artırılması gerektiği; bilgi eksikliğinin hem maliyet artışına hem de çevresel sorunlara yol açtığı değerlendirilmiştir. Ayrıca kentsel (evsel) atıkların bitki beslemede gübre yerine kullanılmasına yönelik uygulamaların verimliliği artırdığı ifade edilmiş; bu konunun detaylı biçimde ele alınarak uygulanabilirliğinin ortaya konulması gerektiği dile getirilmiştir.

Tarımsal sulamada güneş enerjisinden faydalanılması, enerji maliyetlerinin düşürülmesi açısından önemli bir fırsat olarak değerlendirilmiştir. İşçilik maliyetlerinin azaltılması için ise erken uyarı sistemleri, karar destek mekanizmaları ve algoritmalar ile tarımın teknolojiyle buluşturulmasının

hem işletme maliyetlerini düşüreceği hem de verimliliği artıracığı ifade edilmiştir. Bu alanda sonuç odaklı ve etkin çalışmaların başlatılması gerektiği belirtilmiştir.

Arazi Toplulaştırma ve Mülkiyet Yapısı

Arazi yapısındaki parçalanmanın tarımsal üretimi olumsuz etkilediği, verimliliği düşürdüğü ve maliyetleri artırdığı vurgulanmıştır. Bu nedenle tarım arazilerinin daha fazla parçalanmasını önlemek amacıyla miras hukukunda gerekli düzenlemelerin yapılması gerektiği ifade edilmiştir.

Ayrıca arazi toplulaştırma çalışmalarının rasyonel, planlı ve üretim ihtiyaçları gözetilerek gerçekleştirilmesinin, tarımsal verimlilik açısından büyük önem taşıdığı dile getirilmiştir.

Üretici Örgütlenmeleri ve Kooperatifçilik

Oturumlarda, üretilen tarımsal ürünün katma değerinin üreticinin cebine girebilmesi için etkin bir örgütlenme yapısının oluşturulmasının zorunlu olduğu vurgulanmıştır. Bu kapsamda kooperatifçilik ve kümeleme modellerinin geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Yerel yönetimlerin, özellikle belediyelerin kurulacak kooperatifleri desteklemesi ve bizzat bu yapıların içerisinde yer almasının, kolektif hareket kabiliyeti düşük olan mevcut yapıda ana omurgayı oluşturacağı değerlendirilmiştir. Çiftçiler nezdinde olumsuz çağrışımlar yaratan kooperatifçilik algısının değiştirilmesi, kooperatifçilik sisteminin yapısal ve idari açıdan yeniden ele alınması ve yerel koşullara uygun mevzuat düzenlemelerinin yapılması gerektiği dile getirilmiştir.

Pamuk Tarımı

Pamuk tarımının Diyarbakır açısından stratejik bir ürün olduğu ifade edilmiş; Tarımsal Araştırma Enstitüsü bünyesinde bulunan mevcut pamuk laboratuvarının sektör tarafından daha etkin şekilde kullanılmasının sağlanması gerektiği vurgulanmıştır.

Ayrıca pamuk üretiminde konvansiyonel tarım uygulamalarından uzaklaşılarak, iyi pamuk uygulamalarının etkin biçimde uygulanacağı modellemelere geçilmesinin verimlilik ve kalite açısından önemli olduğu belirtilmiştir.

Tohumculuk

Kaçak ve sertifikasız tohum üretimi ile satışının tarımsal üretimde ciddi riskler oluşturduğu ifade edilmiştir. Bu durumun önüne geçilmesi amacıyla denetimlerin artırılması ve gerekli çalışmaların başlatılması gerektiği vurgulanmıştır.

Toprağın Korunması

Silvan Barajı ve sulama kanallarının faaliyete geçmesiyle birlikte, uygulanacak tarımsal yöntemlerin toprağa verebileceği zararların önlenmesi için gerekli tedbirlerin alınması gerektiği ifade edilmiştir. Toprağın korunmasına yönelik uygun politikaların geliştirilmesi ve uygulanmasının, uzun vadeli tarımsal sürdürülebilirlik açısından kritik olduğu vurgulanmıştır.

Tarım Politikası ve Planlama

Tarımsal üretim planlamasında temel amacın katma değer yaratan ürünler ve kârlılık olması gerektiği belirtilmiştir. Silvan Barajı Projesi ile birlikte Diyarbakır'da bölge bazlı alternatif üretim desenlerinin belirlenmesi ve bu desenlerin yapılabilirliğinin ortaya konulması gerektiği ifade edilmiştir.

Sözleşmeli tarım modeline geçiş için gerekli desteklerin ve iş birliklerinin sağlanması; hasat dönemlerinde özellikle bazı tarımsal ürünlerin ithalatının yapılmaması ve spekülatif hareketleri önleyici tedbirlerin alınması gerektiği vurgulanmıştır. Mevcut ekolojik şartlar ve toprak yapısı dikkate alındığında, yapılabilecek tarımsal ürün deseni konusunda bilgi eksikliğinin giderilmesinin önemine dikkat çekilmiştir.

İklim ve ekolojik şartlarda yaşanan değişimlerin dikkate alınarak, kuraklığa dayanıklı ve daha az su tüketen bitki tür ve çeşitlerinin geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Tarım perspektifine yönelik kısa, orta ve uzun vadeli planların ortaya konulması, modellemelerin pilot çalışmalarla test edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca ziraat fakültelerinde kırsal kalkınma bölümlerinin kurulması ve tarım meslek liselerinin açılması önerilmiştir.

Tarım Teknolojileri

Gelişen tarım teknolojilerinden, öncelikle küçük çiftçiler olmak üzere tüm üreticilerin yararlanmasının sağlanması gerektiği ifade edilmiştir. Yapay zekâ destekli sulama sistemleri, doğru bilgi besleme, hayvancılıkta kızgınlık takibi, adım sayar uygulamaları ve veri kütüphanesi oluşturulması önerilmiştir. Tarımsal izleme merkezleri aracılığıyla bu verilerin izlenmesi ve sanal gerçeklik destekli tarımsal eğitimlerin verilmesi gerektiği dile getirilmiştir.

Süt Üretimi ve Hayvancılık

Süt üretiminde lokomotif bir işletmenin Diyarbakır'da kurulmasının sektöre ivme kazandıracağı ifade edilmiştir. Süt kalitesine yeterince önem verilmediği, pazarlama ve soğuk zincir uygulamalarında ciddi sorunlar yaşandığı değerlendirilmiştir. Kooperatifçilik modelinin süt üretiminde özellikle uygulanması gerektiği, markalaşmaya ve katma değeri yüksek süt ürünlerine yönelmesinin önemine dikkat çekilmiştir.

Hayvancılık başlığı altında, Karacadağ Bölgesi'nin hayvancılık, arıcılık ve organik tarım açısından önemli bir potansiyele sahip olduğu değerlendirilmiştir. Mera alanlarının korunması ve ıslahı için daha etkin tedbirlerin alınması gerektiği vurgulanmıştır.

Veri Bankası ve Kırsal Kalkınma

TÜİK verilerinin güncel ve sağlıklı olması gerektiği, en son yapılan tarım sayımının güncellenmesi ve yeni bir tarım sayımının yapılmasının önem taşıdığı ifade edilmiştir. İlde tarımsal politikaların yönetileceği, tüm paydaşların yer alacağı bir koordinasyon mekanizmasının kurulması gerektiği belirtilmiştir.

Kırsal kalkınmanın yalnızca tarım odaklı değil, sosyal ve ekonomik boyutlarıyla ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. Gençlerin kırsalda tutulması, kadınların kırsal üretimde daha aktif rol alması için uygun altyapının oluşturulmasının önemi dile getirilmiştir.

Silvan Barajı ve Tarımsal Planlama

Silvan Barajı ile birlikte Diyarbakır'ın tarımsal önceliklerinin net biçimde belirlenmesi gerektiği ifade edilmiştir. Pamuk, sert kabuklu ürünler ve soya üretimi gibi alternatiflerin değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Basınçlı sulama sistemlerinin desteklenmesi, enerji maliyetlerinin gözetilmesi ve Şanlıurfa sulama deneyiminden ders çıkarılması gerektiği ifade edilmiştir.

Silvan Projesi'ne özel, tarımsal pazarlama, dijital teknoloji, güçlü örgütlenme ve ortak tarım makinelerini içeren kapsamlı bir master plan hazırlanması ve bölgeye ilişkin envanter çalışmasının yapılması önerilmiştir.

Tarım Sanayi ve Organik Tarım

Tarım bölgelerinde sit alanı olarak ilan edilen bazı alanlarda tarıma dayalı sanayi tesislerine kontrollü şekilde izin verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Domates, patlıcan gibi ürünleri işleyecek tesisler için destek ve teşviklerin artırılması gerektiği dile getirilmiştir.

Karacadağ Havzası'nın organik tarıma açılmasının ve organik hayvancılık açısından değerlendirilmesinin önemli bir fırsat sunduğu vurgulanmıştır.

OTURUM SONUÇLARI VE POLİTİKA ÖNERİLERİ

Çalıştay kapsamında gerçekleştirilen oturumlarda ortaya konan değerlendirmeler; Diyarbakır tarımının mevcut sorunlarının çözümü için bütüncül, planlı ve sürdürülebilir bir yaklaşımın gerekliliğini ortaya koymuştur. Üretimden sanayiye, ticaretten finansmana uzanan tüm başlıklarda ortaklaşan görüşler aşağıda konsolide edilmiştir.

Oturum Sonuçları (Genel Çerçeve)

- Tarımsal üretimde **yüksek girdi maliyetleri**, üreticinin en temel sorunu olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, üretimin sürdürülebilirliğini ve kârlılığını doğrudan etkilemektedir.
- Sulama altyapısı, arazi toplulaştırma ve üretim planlaması konularında **yapısal eksiklikler** bulunmaktadır.
- Tarımsal sanayi ve işleme altyapısının yetersizliği, ürünlerin katma değere dönüşmesini engellemektedir.
- Tarımsal ticarete **kayıt dışılık**, şeffaf fiyat oluşumunu ve piyasa güvenini zayıflatmaktadır.
- Tarımsal finansmana erişimde yaşanan güçlükler, yatırım ve modernizasyonun önünde önemli bir engel oluşturmaktadır.
- Kooperatifçilik ve üretici örgütlenmeleri, mevcut yapılarıyla beklentileri karşılamamakta; yeni ve etkin modellere ihtiyaç duyulmaktadır.
- Tarım teknolojilerinin kullanımı sınırlı olup, özellikle küçük üreticilerin bu teknolojilere erişimi yetersizdir.

- Kırsal kalkınma, genç nüfusun kırsalda tutulması ve kadınların üretime katılımı açısından kritik bir alan olarak öne çıkmaktadır.
- Silvan Barajı Projesi, Diyarbakır tarımı için **stratejik bir dönüm noktası** niteliğindedir ve bütüncül bir planlama gerektirmektedir.

POLİTİKA ÖNERİLERİ

Çalıştayda ortaya çıkan sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki politika önerileri geliştirilmiştir:

1. Üretim ve Maliyet Politikaları

- Toprak analizine dayalı gübreleme ve doğru bitki besleme uygulamaları yaygınlaştırılmalıdır.
- Güneş enerjisi başta olmak üzere yenilenebilir enerji kaynaklarının tarımsal sulamada kullanımı teşvik edilmelidir.
- Tarımda dijitalleşme, erken uyarı sistemleri ve karar destek mekanizmaları yaygınlaştırılmalıdır.

2. Arazi ve Mülkiyet Politikaları

- Tarım arazilerinin parçalanmasını önleyici mevzuat düzenlemeleri yapılmalıdır.
- Arazi toplulaştırma çalışmaları, üretim ve sulama ihtiyaçları dikkate alınarak rasyonel biçimde yürütülmelidir.

3. Örgütlenme ve Kooperatifçilik

- Kooperatifçilik sistemi yeniden ele alınmalı; üretici lehine çalışan, şeffaf ve sürdürülebilir modeller geliştirilmelidir.
- Yerel yönetimlerin kooperatiflere aktif destek sağlaması teşvik edilmelidir.

4. Tarımsal Sanayi ve Katma Değer

- Tarıma dayalı sanayi yatırımları desteklenmeli; işleme, paketlenme ve depolama altyapısı güçlendirilmelidir.
- Coğrafi işaretli ve yerel ürünlerin markalaşması teşvik edilmelidir.

5. Ticaret ve Piyasa Yapısı

- Lisanslı depoculuk, yetkili sınıflandırma ve analiz altyapıları yaygınlaştırılmalıdır.
- Hasat dönemlerinde yerli üreticiyi olumsuz etkileyecek ithalat politikalarından kaçınılmalıdır.

6. Finansman ve Destek Mekanizmaları

- Tarıma özgü finansman modelleri geliştirilmeli, üreticiye erişilebilir kredi imkânları sunulmalıdır.
- Destek ve teşvik sistemleri sadeleştirilmeli ve etkinliği artırılmalıdır.

7. Tarım Teknolojileri ve Eğitim

- Küçük çiftçilerin tarım teknolojilerine erişimi desteklenmelidir.
- Tarımsal eğitimler yaygınlaştırılmalı; ziraat fakülteleri ve meslek liseleri bu sürece entegre edilmelidir.

8. Kırsal Kalkınma ve Sosyal Boyut

- Kırsal yaşamın sosyal imkânları artırılmalı, gençlerin ve kadınların üretime katılımı desteklenmelidir.

YOL HARİTASI

Çalıştay çıktılarının hayata geçirilebilmesi için aşağıdaki zamanlama çerçevesinde bir yol haritası önerilmektedir:

Kısa Vadeli (0-1 Yıl)

- Toprak analizi ve üretici eğitimlerinin yaygınlaştırılması
- Tarımsal veri altyapısının güncellenmesi
- Koordinasyon mekanizmasının oluşturulması
- Pilot tarım teknolojisi uygulamalarının başlatılması

Orta Vadeli (1-3 Yıl)

- Arazi toplulaştırma ve üretim planlaması çalışmalarının yaygınlaştırılması
- Kooperatifçilik modellerinin yeniden yapılandırılması
- Tarımsal sanayi ve işleme tesislerinin desteklenmesi
- Lisanslı depoculuk ve sınıflandırma altyapısının güçlendirilmesi

Uzun Vadeli (3-5 Yıl)

- Silvan Barajı Projesi'ne entegre kapsamlı tarımsal master planın uygulanması
- Katma değeri yüksek ürünlere geçişin tamamlanması
- Kırsal kalkınma politikalarının kalıcı hale getirilmesi
- Diyarbakır'ın tarımsal üretimde bölgesel bir merkez haline gelmesi

Çalışma Grupları Temsilcileri

TARIMSAL TİCARET OTURUMU

Hububat ve Pamuk Pazarlarının Mevcut Durumu

Buğday Pazarlarının Yapısı

Oturumda, Diyarbakır şehir merkezinde farklı konumlarda faaliyet gösteren üç ayrı hububat pazarının bulunmasının; hububat ticaretinin etkinliğini azalttığı ve Ticaret Borsası tarafından organize edilecek ticari faaliyetleri olumsuz etkilediği değerlendirilmiştir. Dağınık pazar yapısının, fiyat oluşumu, kayıtlılık ve piyasa düzeni açısından sorunlar yarattığı ifade edilmiştir.

Bu kapsamda öneri olarak; şehir merkezinde farklı bölgelerde yer alan buğday pazarlarının tek bir merkezde toplanması ve bu alanın **resmî Borsa yeri** olarak belirlenmesi gerektiği dile getirilmiştir. Bu düzenlemenin, ticaretin şeffaflığına ve etkinliğine katkı sağlayacağı değerlendirilmiştir.

Ticaret Borsacılığı ve Satış Salonu Uygulamaları

Oturumda, Ticaret Borsası bünyesinde bulunan satış salonunun istenilen düzeyde etkin kullanılmadığı ifade edilmiştir. Fiziki ve elektronik satış altyapısının yeterince aktif olmamasının, kayıtlı ticaretin gelişimini sınırladığı değerlendirilmiştir.

Bu doğrultuda;

- Ticaret Borsalarında **elektronik satış salonu altyapı sistemlerinin geliştirilmesi**,
- Ticari alışkanlıkların değiştirilmesi amacıyla **yeni teşvik mekanizmalarının oluşturulması**,
- Bu çalışmaların **Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB)** ile iş birliği içerisinde yürütülmesi,
- Pamuk seanslarının düzenli hale getirilmesi için **ajan, simsar ve benzeri aracılık sistemlerinin geliştirilmesi** önerilmiştir.

Pamuk Ticaretinde Yaşanan Sorunlar

Pamuk ticareti özelinde, bölgede faaliyet gösteren çırçır fabrikalarının depolarının sigortalanamaması önemli bir sorun olarak ele alınmıştır. Bu durum nedeniyle pamuk ticaretinin yaklaşık %40'ının, ürünlerin emanet olarak iplik fabrikalarının sigortalı depolarına konulması yoluyla gerçekleştirildiği ifade edilmiştir.

Bu sorunun çözümü için Diyarbakır'da **en az 30.000 ton kapasiteli bir lisanslı depo** kurulmasının gerekli olduğu değerlendirilmiştir.

Lisanslı Depoculuk ve Yetkili Sınıflandırma Sistemleri

Oturumda, lisanslı depoların giderlerindeki artış oranı ile gelirlerindeki artış oranı arasındaki farkın lisanslı depolar aleyhine olduğu, bu durumun depoların zarar etmesine yol açtığı ifade edilmiştir. Bu kapsamda, depo ürün kira ücretlerinin; lisanslı depoların artan giderleri dikkate alınarak yeniden düzenlenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Yetkili sınıflandırıcı laboratuvarlar tarafından kullanılan sınıflandırma metotlarının, özellikle un sektörünün fiyat belirlemede esas aldığı parametrelerle yeterince uyumlu olmadığı ifade edilmiştir. Piyasada farklı fiyatlarla satışa sunulan ürünlerin, mevcut sınıflandırma metotlarıyla aynı depoda aynı sınıfta değerlendirilebilmesi önemli bir sorun alanı olarak dile getirilmiştir.

Bu nedenle; enerji, mukavemet ve elastikiyet gibi parametrelerle korelasyonu yüksek, tohumda tahminleme metotlarının geliştirilmesine yönelik **Ar-Ge çalışmalarının yapılması** önerilmiştir.

Türkiye Ürün İhtisas Borsası Sistemi ve Uluslararası Ticaret

Oturumda, Türkiye'nin uluslararası tarımsal ticaret açısından stratejik bir coğrafi konuma sahip olduğu vurgulanmıştır. Trabzon, Samsun, Karasu, İskenderun, Tekirdağ, Mersin ve İzmir limanlarında toplam yaklaşık **2 milyon tonluk depo ve antrepo kapasitesi** bulunduğu ifade edilmiştir.

Bu kapasitenin artırılması ve lisanslı depoculuk sistemine açılması sayesinde, gemilerde bekletilen ürünlerin **ELÜS işlemleri** yoluyla uluslararası ölçekte ticaretinin yapılabileceği değerlendirilmiştir.

Ayrıca lisanslı depolara yönelik “stokçuluk” algısının aşılması için algı yönetimi ve bilgilendirici faaliyetlerin yürütülmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ülkemizde emtia ürünlerinde **vadeli işlemler ve opsiyon borsacılığına** geçişin hızlandırılması gerektiği ifade edilmiştir.

Kooperatifçilik, E-Ticaret, Lojistik ve Markalaşma

Oturumda, mevcut kooperatifçilik sisteminin üreticinin daha yüksek gelir elde etmesini sağlayacak şekilde yeniden yapılandırılması gerektiği vurgulanmıştır. Bu kapsamda Avrupa’daki başarılı uygulamaların incelenerek ülkemiz koşullarına uyarlanması önerilmiş; özellikle **Belçika BFV kooperatifçilik modeli** örnek gösterilmiştir.

Bölgede sosyal kalkınma alanında kadınlara yönelik planlama ve projelerin artırılması gerektiği; üretim yapabilen ve ürünlerini gelire dönüştürebilen kadınların, yerel ürünlerin üretimi ve ticaretinde Ticaret Borsaları aracılığıyla daha aktif rol almasının önemine dikkat çekilmiştir.

Coğrafi işaretli ürünlerin ticarileştirilmesi ve geliştirilmesi, dijital okuryazarlık ve e-ticaret alanlarında eğitimler verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu süreçte Avrupa Birliği akreditasyonlarının sağlanmasının önemi vurgulanmıştır.

Ayrıca paketlemenin, üniversitelerde yalnızca pazarlama değil, **mühendislik temelli akademik bir bölüm** olarak ele alınması gerektiği önerilmiştir. Tarımsal ürün ticaretinde bölgede yetiştirilebilecek katma değeri yüksek ürünlerin üretiminin artırılması; bu kapsamda **soya fasulyesi** örnek olarak değerlendirilmiştir.

İpekböcekçiliği

Türkiye’de ipekböceği koza üretiminin önemli bir kısmının Diyarbakır’ın Kulp ilçesinde gerçekleştirildiği ifade edilmiştir. Bu potansiyelin değerlendirilerek, ipeğin ulusal ve uluslararası pazarlara arzı için gerekli faaliyetlerin ve politikaların oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır.

Diğer Öneriler

Oturumda ayrıca;

- Toprak Mahsulleri Ofisi’nin tahsisli satış uygulamalarından vazgeçmesi,
- Üretimin fiyat ve destek mekanizmaları ile yönlendirilmesi,
- Desteklerin sulu ve kurak alanlarda farklılaştırılması; kurak alanlara daha yüksek destek verilmesi,
- Üretici, alıcı, satıcı, nakliyecisi ve depocunun entegre edildiği **ortak bir veri portalının** oluşturulması

önerilmiştir. Bu kapsamda, İtalya’da uygulanan entegre veri sistemleri örnek gösterilmiştir.

TARIMSAL TİCARET - SONUÇ

Tarımsal Ticaret Oturumunda yapılan değerlendirmeler, Diyarbakır'da tarımsal ticaretin mevcut yapısının parçalı, dağınık ve yeterince kayıtlı olmadığını ortaya koymuştur. Hububat ve pamuk ticaretinde fiziki pazarların dağınık yapısı, lisanslı depoculuk ve sınıflandırma altyapılarındaki yetersizlikler ile ticari alışkanlıkların değişime dirençli olması; sağlıklı fiyat oluşumu ve şeffaf ticaretin önündeki temel engeller olarak öne çıkmıştır.

Pamuk ticaretinde yaşanan depo ve sigortalama sorunları, ürünlerin emanet usulüyle işlem görmesine neden olmakta; bu durum hem ticari riskleri artırmakta hem de piyasa düzenini zayıflatmaktadır. Lisanslı depoculuk sisteminin mevcut mali yapısı ise sürdürülebilirlik açısından yeniden ele alınması gereken bir alan olarak değerlendirilmiştir.

Öte yandan Türkiye'nin sahip olduğu liman altyapısı ve coğrafi avantajlar, tarımsal ürün ticaretinde uluslararası ölçekte önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu fırsatların değerlendirilebilmesi için Türkiye Ürün İhtisas Borsası sistemi, lisanslı depoculuk, elektronik satış salonları ve vadeli işlem mekanizmalarının entegre biçimde çalışması gerekmektedir.

Sonuç olarak; Diyarbakır'da tarımsal ticaretin geliştirilmesi için fiziksel altyapı, mevzuat, finansman, teknoloji ve insan kaynağını kapsayan **bütüncül bir ticaret politikası** ihtiyacı ortaya çıkmıştır.

TARIMSAL TİCARET - POLİTİKA ÖNERİLERİ

1. Pazar ve Ticaret Altyapısı

- Hububat ve pamuk pazarları tek merkezde toplanmalı, bu alan resmî **Borsa ticaret alanı** olarak yapılandırılmalıdır.
- Ticaret Borsası satış salonları ve **elektronik satış salonu** altyapıları aktif şekilde kullanılmalıdır.

2. Lisanslı Depoculuk ve Sınıflandırma

- Diyarbakır'da en az **30.000 ton kapasiteli lisanslı depo** kurulmalıdır.
- Lisanslı depoların kira ve hizmet tarifeleri, artan maliyetler dikkate alınarak güncellenmelidir.
- Yetkili sınıflandırma sistemleri, piyasanın fiyat belirlemede esas aldığı parametrelerle uyumlu hale getirilmelidir.
- Ar-Ge çalışmaları ile enerji, mukavemet ve elastikiyet gibi parametreleri dikkate alan yeni sınıflandırma modelleri geliştirilmelidir.

3. Ticari Alışkanlıklar ve Piyasa Mekanizmaları

- Ajan, simsar ve aracılık sistemleri kurumsal çerçevede yeniden yapılandırılmalıdır.
- Pamuk seansları düzenli ve kurallı hale getirilmelidir.
- Lisanslı depolara yönelik "stokçuluk" algısını ortadan kaldıracak bilgilendirme ve farkındalık çalışmaları yapılmalıdır.

4. Uluslararası Ticaret ve Finansal Enstrümanlar

- Limanlardaki depo ve antrepo kapasiteleri lisanslı depoculuk sistemine entegre edilmelidir.
- ELÜS işlemleri yoluyla uluslararası tarımsal ticaret geliştirilmelidir.
- Emtia ürünlerinde vadeli işlemler ve opsiyon piyasalarına geçiş hızlandırılmalıdır.

5. Kooperatifçilik, E-Ticaret ve Markalaşma

- Kooperatifçilik sistemi, Avrupa'daki başarılı örnekler (BFV – Belçika) dikkate alınarak yeniden yapılandırılmalıdır.
- Kadınların üretim ve ticaret süreçlerine aktif katılımı desteklenmelidir.
- Coğrafi işaretli ürünlerin ticarileştirilmesi ve e-ticaret altyapıları güçlendirilmelidir.

TARIMSAL TİCARET - YOL HARİTASI

Kısa Vadeli (0-1 Yıl)

- Hububat ve pamuk pazarlarının tek merkezde toplanmasına yönelik fizibilite çalışmaları
- Elektronik satış salonu altyapısının güçlendirilmesi
- Pamuk seanslarının düzenli hale getirilmesi
- Lisanslı depoculuk ve sınıflandırma sistemine yönelik farkındalık çalışmaları

Orta Vadeli (1-3 Yıl)

- Lisanslı depo yatırımlarının hayata geçirilmesi
- Sınıflandırma ve analiz metotlarının geliştirilmesi
- Kooperatifçilik ve aracılık sistemlerinin yeniden yapılandırılması
- E-ticaret ve dijital ticaret altyapılarının yaygınlaştırılması

Uzun Vadeli (3-5 Yıl)

- Türkiye Ürün İhtisas Borsası sistemi ile uluslararası ticaret entegrasyonu
- Vadeli işlem ve opsiyon piyasalarının aktif kullanımı
- Diyarbakır'ın tarımsal ticarete bölgesel merkez haline gelmesi

TARIMSAL FİNANSMAN OTURUMU

Finansman Kurumları Özelinde Karşılanılan Sorunlar

Oturumda, üreticilerin finansmana erişimde yaşadığı temel sorunların başında; kredi ve ödeme planlarının üreticinin üretim döngüsü ve nakit akışı dikkate alınmadan hazırlanması geldiği ifade edilmiştir. Özellikle hayvancılık ve süt üretimi gibi yatırımlarda, üretim başlamadan kredi geri ödemelerinin başlamasının üretici üzerinde ciddi bir finansal baskı oluşturduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle üreticinin üretim süreci ve gelir elde etme zamanlamasına uygun finansman modellerinin geliştirilmesi gerektiği dile getirilmiştir.

Finansmana erişimde talep edilen teminat yapılarının da üretici gerçekliğiyle örtüşmediği ifade edilmiştir. Memur kefil, şehir merkezinde gayrimenkul gibi teminat taleplerinin kırsal üretici açısından karşılanmasının zor olduğu; finansman kurumlarının üreticinin yerleşim yapısına ve sosyo-ekonomik koşullarına uygun bir organizasyon ve iletişim dili geliştirmesi gerektiği belirtilmiştir.

Ayrıca üreticiyi daha fazla borç yükü altına sokacak finansman modellerinin önlenmesi, kredi değerlendirme süreçlerinde sürdürülebilirlik kriterlerinin dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır.

Kredi Garanti Fonu (KGF) bünyesinde tarıma özel bir program oluşturulmasının, üreticinin finansmana erişimini kolaylaştıracağı ifade edilmiştir.

Kooperatiflerin aracı fonksiyon üstlenerek, üreticilerin bireysel değil kooperatifler üzerinden finansmana erişmesinin daha etkin bir model olacağı değerlendirilmiştir. Kooperatiflerin aynı zamanda alıcı karşısında üreticiyi güçlendiren bir satıcı konumuna geçebileceği; bu nedenle kooperatiflerin kredilendirilmesi ve küçük üreticilerin kooperatifler aracılığıyla finansmana erişiminin sağlanması gerektiği dile getirilmiştir. Satıcı finansmanının da düzenlenmesi gereken bir alan olduğu ifade edilmiştir.

Ekspertiz ve Teminat Değerleme Sorunları

Oturumda, ekspertiz firmalarının Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki gayrimenkullere piyasa değerinin çok altında fiyat biçmesinin, üreticinin finansmana erişimini zorlaştırdığı belirtilmiştir. Tarım arazilerinin ipotek edilmesi sürecinde, arazinin üzerindeki ürünün niteliğinin dikkate alınmaması ve yalnızca arsa değeri üzerinden değerlendirme yapılması önemli bir sorun olarak dile getirilmiştir.

Bu kapsamda, ekspertiz firmalarının tarımsal konularda uzman ve deneyimli olması gerektiği, tarım bankacılığı alanında tecrübeli eksper kadrolarının oluşturulmasının zorunlu olduğu ifade edilmiştir. Ekspertiz süreçlerinde **SPK lisanslı eksperlerin** ve daha sağlıklı bir ekspertiz sisteminin kullanılmasının, yaşanan sorunların çözümüne katkı sağlayacağı belirtilmiştir.

Hibeler ve Destek Mekanizmalarına İlişkin Sorunlar

Destekler

Üreticilere sağlanan finansman ve desteklerin mutlaka bir geri dönüş ve verimlilik analizine tabi tutulması gerektiği vurgulanmıştır. Bu analizlerin ortak bir veri tabanında toplanarak ilgili kurum ve kuruluşlar tarafından erişilebilir hale getirilmesi; desteklerin zamanlamasının üreticinin ihtiyacına göre şekillendirilmesi ve bankacılık finansman araçlarıyla entegre edilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Sübvansiyonlu Krediler

Sübvansiyonlu kredi imkânlarının yalnızca belirli kurumlarla sınırlı kalmaması, tarım sektörüne finansman sağlayan tüm kurumların bu olanaktan faydalanabilmesinin sağlanması gerektiği dile getirilmiştir.

Hibe Programları (IPARD, KKYDP)

Tarım sektöründe farklı kurum ve kuruluşların benzer alanlarda destekler sunmasının, zaman zaman çifte finansmana ve tarım politikalarıyla uyumlu olmayan üretim modellerine kaynak aktarımına yol açtığı ifade edilmiştir. Bu durumun kaynak kullanımında verimsizliğe neden olduğu belirtilmiş; tüm hibe ve destek programlarının **bütüncül bir yaklaşımla sadeleştirilmesi ve merkezileştirilmesi** gerektiği vurgulanmıştır.

Ayrıca üreticilere sağlanan hibe ve diğer kaynaklara erişimde danışmanlık firmalarının yetkinliğinin akredite edileceği bir sistemin oluşturulması önerilmiştir.

Sürdürülebilir Gıda Arzı İçin Finansman

Üretime devam etme iradesi olan üreticilerin finansmanla desteklenmesi ve bu kapsamda yapılandırma modellerinin geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Tedarik zincirinde girdi finansmanını destekleyen faizsiz dönem ürünlerinin öne çıkarılması ve üretimin devamı için gerekli girdi arzının kesintiye uğramaması amacıyla girdi üretimini teşvik edici finansman modellerinin geliştirilmesi gerektiği dile getirilmiştir.

Akıllı Tarım ve Tarım Teknolojilerinin Finansmanı

Akıllı tarım ve tarım teknolojilerinin yaygınlaşması için internet ve altyapı yatırımlarının tamamlanması gerektiği belirtilmiştir. Kuluçka merkezleri ve Ar-Ge istasyonlarının desteklenmesi, finansman kurumlarının teknoloji merkezlerinin destek mekanizmalarından faydalanmasının sağlanması önerilmiştir.

Mevcut vergi avantajlarının tarım yatırımları yapanlar için artırılması; teknolojiye yönelik desteklerin gençler özelinde farklılaştırılması ve özendirici hale getirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Üreticilerin teknolojiye erişimini kolaylaştırmak amacıyla ortak tarım teknolojileri müteahhitliği modelinin geliştirilmesi, uygun vade ve oranlarda tarım teknolojileri kredi ürünlerinin tasarlanması ve farkındalığın pilot uygulamalarla artırılması önerilmiştir. GES ve RES uygulamalarının model olarak yaygınlaştırılması gerektiği ifade edilmiştir.

Arz Ayarlama Araçlarının Finansmanı ve Depoculuk

Soğuk hava depoculuğunda olduğu gibi, tarımsal ürünlerin lisanslı depoculuk sisteminde daha etkin kullanılmasının sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Mevcut modellerin daha iyi tanıtılması, lisanslı depo desteklerinin süresinin uzatılması ve ELÜS' ün ikinci grup teminat olarak kabul edilmesine uygun kredi ürünlerinin geliştirilmesi önerilmiştir. Piyasanın derinliğinin artırılması için yatırımcıların sisteme çekilmesinin önemine dikkat çekilmiştir.

Diğer Değerlendirmeler ve Öneriler

Oturumda ayrıca;

- Tarım sektörüne finansman sağlayan kurumlar arasındaki uygulama farklılıklarının giderilmesi,
- Destek ödemelerinin tüm bankalar tarafından yapılabilmesi,
- Tarım kredilerinin KKDF' den muaf tutulması,
- Tarım finansmanına ilişkin mevzuatın hassasiyetle ele alınması,
- Tarım ekonomisi dersinin farklı disiplinlerin müfredatına eklenmesi,
- Tarımsal BES uygulamasının hayata geçirilmesi,

- Tarım İl Müdürlükleri bünyesinde yerinde hizmet anlayışıyla üreticiye tek noktadan destek sunulması önerilmiştir.

Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde Avrupa Birliği tarafından finanse edilen projelerin etkin şekilde hayata geçirilmesi, kooperatifçilik için rol modeller belirlenmesi ve kooperatiflerin akreditasyonuna yönelik çalışmaların hızlandırılması gerektiği ifade edilmiştir. Kooperatifçilikte mevcut seçim sistemi yerine alternatif modellerin araştırılması, çırçır işletmelerinin kooperatifler eliyle işletilmesi ve dijital kooperatifçilik uygulamalarının geliştirilmesi önerilmiştir.

Stratejik planlar çerçevesinde üç yıllık dönemler için finansman desteklerine öncelik verilmesi ve kriz dönemlerinde kamu-özel yatırım ortaklığıyla yürütülecek tarımsal faaliyetlerin artırılması gerektiği vurgulanmıştır.

TARIMSAL FİNANSMAN – SONUÇ

Tarımsal Finansman Oturumu'nda yapılan değerlendirmeler, finansman mekanizmalarının üreticinin gerçek üretim koşulları ve nakit akışıyla yeterince uyumlu olmadığını ortaya koymuştur. Mevcut finansman modellerinin; üretim döngüsünü dikkate almayan ödeme planları, üretici gerçekliğinden uzak teminat yapıları ve parçalı destek mekanizmaları nedeniyle etkinliğini yitirdiği ifade edilmiştir.

Üreticilerin finansmana erişimde karşılaştıkları teminat, ekspertiz ve bürokratik engeller; yatırım kararlarını ertelemelerine, üretimden çekilmelerine ya da sürdürülemez borçlanma süreçlerine girmelerine neden olmaktadır. Özellikle küçük ve orta ölçekli üreticiler için finansman, bir destek aracı olmaktan çok risk unsuru haline gelmiştir.

Öte yandan, kooperatifçilik, lisanslı depoculuk, tarım teknolojileri ve sürdürülebilir gıda arzı başlıkları; doğru finansman modelleriyle desteklendiği takdirde sektöre önemli bir ivme kazandırabilecek alanlar olarak öne çıkmıştır. Bu bağlamda, tarımsal finansmanın yalnızca kredi sağlama değil; üretimi, verimliliği ve sürdürülebilirliği yönlendiren stratejik bir araç olarak ele alınması gerektiği sonucuna varılmıştır.

TARIMSAL FİNANSMAN - POLİTİKA ÖNERİLERİ

1. Üretim Döngüsüne Uygun Finansman Modelleri

- Kredi ve geri ödeme planları, üreticinin üretim süreci ve nakit akışına göre yapılandırılmalıdır.
- Üretim başlamadan geri ödeme baskısı oluşturan modeller terk edilmelidir.
- Üreticiyi daha fazla borç altına sokacak finansman yaklaşımlarının önüne geçilmelidir.

2. Teminat ve Ekspertiz Sisteminin Yeniden Yapılandırılması

- Teminat talepleri, kırsal üretici gerçekliğiyle uyumlu hale getirilmelidir.
- Tarım arazilerinin değerlendirilmesinde, arazinin üzerindeki ürün ve üretim potansiyeli dikkate alınmalıdır.
- Tarım bankacılığı konusunda uzman, SPK lisanslı eksper kadroları yaygınlaştırılmalıdır.

3. Kooperatifçilik Üzerinden Finansman

- Üreticilerin bireysel değil, kooperatifler aracılığıyla finansmana erişimi teşvik edilmelidir.
- Kooperatifler, hem finansman hem de pazarlama süreçlerinde üreticiyi güçlendiren yapılar haline getirilmelidir.
- Kooperatiflerin kredilendirilmesine yönelik özel finansman modelleri geliştirilmelidir.

4. Destek ve Hibe Mekanizmalarının Etkinleştirilmesi

- Destek ve hibeler için ortak bir veri tabanı oluşturulmalı, etki ve verimlilik analizleri yapılmalıdır.

- Hibe programları sadeleştirilmeli ve merkezileştirilmelidir.
- Danışmanlık firmalarının yetkinliğini ölçen akreditasyon sistemi kurulmalıdır.

5. Tarım Teknolojileri ve Akıllı Tarımın Finansmanı

- Tarım teknolojilerine erişim için uygun vadeli ve düşük maliyetli finansman ürünleri tasarlanmalıdır.
- Genç üreticilere yönelik teknoloji destekleri farklılaştırılmalıdır.
- GES ve RES gibi yenilenebilir enerji yatırımları tarımda yaygınlaştırılmalıdır.

6. Arz Ayarlama ve Depoculuk Mekanizmaları

- Lisanslı depoculuk sisteminin finansal sürdürülebilirliği desteklenmelidir.
- ELÜS'ün teminat niteliği güçlendirilerek kredi sistemlerine entegrasyonu sağlanmalıdır.
- Piyasa derinliğini artıracak finansal enstrümanlar geliştirilmelidir.

TARIMSAL FİNANSMAN – YOL HARİTASI

Kısa Vadeli (0–1 Yıl)

- Üretim döngüsüne uygun kredi ve ödeme modellerinin tasarlanması
- Ekspertiz ve teminat süreçlerinin gözden geçirilmesi
- Kooperatifler üzerinden finansmana erişimi teşvik edecek pilot uygulamalar
- Destek ve hibe envanterinin çıkarılması
-

Orta Vadeli (1–3 Yıl)

- Tarıma özel KGF programlarının hayata geçirilmesi
- Destek ve hibe sistemlerinin sadeleştirilmesi ve merkezileştirilmesi
- Tarım teknolojileri için özel finansman ürünlerinin yaygınlaştırılması
- Lisanslı depoculuk ve ELÜS temelli finansman modellerinin geliştirilmesi

Uzun Vadeli (3–5 Yıl)

- Tarımsal finansmanın stratejik politika aracı haline getirilmesi
- Kooperatifçilik temelli finansman yapılarının kurumsallaştırılması
- Sürdürülebilir gıda arzını destekleyen kalıcı finansman modellerinin oluşturulması
- Tarımda kamu–özel iş birliği finansman modellerinin yaygınlaştırılması

TARIMSAL SANAYİ OTURUMU

Tarıma Dayalı Sanayinin Geliştirilmesi, İşleme Kapasitesi ve Katma Değer

Genel Değerlendirme

Oturumda, Diyarbakır için temel makro politikanın **tarıma dayalı sanayi** olması gerektiği konusunda ortak görüş oluşmuştur. İlin güçlü tarımsal üretim potansiyeline rağmen, bu potansiyelin sanayiye yeterince dönüştürülemediği; katma değer, istihdam ve markalaşma açısından önemli fırsatların kaçırıldığı değerlendirilmiştir.

Pamuğun Sanayide İşlenmesi ve Tekstil Sektörü

Diyarbakır pamuğunun yüksek lif kalitesine sahip olması, genetiğinin değiştirilmemiş olması ve üretilen tekstil ürünlerinin pazarda rekabet avantajı sağlaması, pamuk ve tekstil sektörünü il için stratejik bir alan haline getirmektedir. Türkiye pamuk üretiminin yaklaşık %13'ünün Diyarbakır'da gerçekleşmesi, bu önemi daha da artırmaktadır.

Bu çerçevede;

- Tekstil, hazır giyim ve konfeksiyon sektörlerinin Diyarbakır için güçlü sektörler olduğu,
- Ürün entegrasyonu açısından iplik fabrikalarının artırılması ve bunu takiben dokuma ile örme sektörlerinin kurulmasının teşvik edilmesi,
- Çırçır fabrikalarının, bölgede üretilen pamuk miktarına uygun kapasitede yapılandırılması gerektiği ifade edilmiştir.

Pamuğun tarladan çırcırlamaya kadar olan sürecinin kamusal denetimden geçmesi gerektiği; bu denetim için mevzuatın yeniden düzenlenmesi ve özel sektörün de içinde yer alacağı bir denetim mekanizmasının oluşturulması gerektiği vurgulanmıştır.

İklim koşulları nedeniyle hasat döneminin yağış dönemine denk gelmesinin, erken hasada ve buna bağlı olarak lif kalitesi ile kirlilik sorunlarına yol açtığı belirtilmiştir. Bu nedenle hasat döneminin tüm bileşenler tarafından kontrollü şekilde yürütülmesi, izlenebilirliği yüksek sistemlerin kurulması ve daha erkenci hasada imkân tanıyacak üretim tekniklerinin geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bu alanda Ar-Ge çalışmalarının ilgili kurumlarca başlatılması önerilmiştir.

Pamuk temizleme gruplarının yenilenmesi, çırcır fabrikalarında kullanılan bazı ekipmanların kaliteyi olumsuz etkilediği; bu sistemlerin daha modern ve kaliteyi artırıcı teknolojilerle değiştirilmesi gerektiği dile getirilmiştir.

Diyarbakır'da pamuk ticaretinin etik ve kurallı şekilde yürütülmesinin önemli bir güçlü yön olduğu, bu yapıyı bozabilecek unsurların önceden elimine edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca pamuğun yeterince standardize edilememesinin pazarlama sorunlarına yol açtığı, standardizasyonun güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Diyarbakır'ın pamuk sektörüne ilişkin ortaya koyacağı perspektifin, yalnızca il için değil; ülkenin tekstil ve sanayi ihtiyacının karşılanması ve pamuk ithalatının azaltılması açısından da stratejik önem taşıdığı belirtilmiştir. Çırcır işletmeleri konusunda kamusal düzenlemenin zorunlu olduğu vurgulanmıştır.

Hayvansal Ürünlerin Sanayide İşlenmesi

Diyarbakır'ın et ve süt üretiminde Türkiye'nin ilk 10 ili arasında yer almasına rağmen, bu ürünlerin işlenmesine yönelik yeterli sanayi altyapısına ve güçlü bir marka değerine sahip olmadığı ifade edilmiştir.

Süt ve süt ürünlerinde üretimin coğrafi olarak dağınık olması; soğuk zincir ve lojistik süreçlerinde ciddi sorunlara yol açmaktadır. Mevsimsel arz fazlalığı dönemlerinde sütün üreticinin elinde kaldığı, bu nedenle sütü değerlendirecek mekanizmaların oluşturulması gerektiği belirtilmiştir. Bu kapsamda;

- Diyarbakır'da süt tozu fabrikası kurulması,
- Kooperatifler eliyle soğuk zincir toplama merkezlerinin oluşturulması önerilmiştir.

Sütün büyük firmalara pazarlanmasında yaşanan kalite ve tedarik sorunlarının giderilmesi, kayıt dışı süt satışlarının önlenmesi ve süt işletmelerinin teşvik edilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bölgede kayıt dışı üretimin özellikle peynir ve yoğurt üretiminde yaygın olduğu, kayıtlı üretim yapan firma sayısının son derece sınırlı olduğu ifade edilmiştir.

Markalaşma sorununun en önemli nedenlerinden birinin, hayvan hastalıklarından ari işletmelerin bulunmaması olduğu belirtilmiştir. Bu kapsamda, üretim alanlarında hastalıkların önlenmesine yönelik sözleşmeli ve denetimli modellerin geliştirilmesi önerilmiştir.

Kanatlı sektörde kesimhane sayısına rağmen üretimin yetersiz olduğu, denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Kalite standardizasyonu ve sürekliliğin sağlanamamasının markalaşmayı engellediği; tanıtım faaliyetlerine daha fazla önem verilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Niş pazarların oluşturulması, birlik ve kooperatiflerin güçlendirilmesi, yöneticilere yönelik eğitimlerin artırılması gerektiği ifade edilmiştir. Diyarbakır bronz hindisi, manda ürünleri ve meraya dayalı hayvansal üretim üzerinden genotip ve kalite temelli markalaşma fırsatlarının bulunduğu değerlendirilmiştir.

Tarımsal Makine ve Ekipman Üretimi

İlde tarımsal ürünlere yönelik makine üretiminin yetersiz olduğu; özellikle sulu tarım ve hayvansal üretime yönelik makine çeşitliliğinin artırılması gerektiği ifade edilmiştir. Mevcut traktör ve makinelerin Diyarbakır'ın tarımsal koşullarına uygun olmadığı belirtilmiştir.

Tarımsal makine ve ekipmanların büyük ölçüde Konya'dan temin edildiği, Diyarbakır'ın bu alanda Türkiye'nin en az gelişmiş illerinden biri olduğu vurgulanmıştır. Tarım makineleri sektörünün Türkiye'de ihracatta önemli bir paya sahip olmasına rağmen Diyarbakır'ın bu pastadan pay alamadığı ifade edilmiştir.

Buna karşılık, Diyarbakır'da biçer döver aparatları üretiminin önemli bir kümelenme oluşturduğu; anız yangınlarını önleyen bu ekipmanların seri üretimi için yatırım alanı ve desteklerin sağlanması gerektiği dile getirilmiştir.

Makine üretimi için küçük ölçekli bir **tarımsal sanayi OSB'si** kurulması önerilmiştir. Ayrıca lise ve tekniker düzeyinde mekanizasyon alanında yetişmiş eleman eksikliğini, üniversite-sanayi-Millî Eğitim iş birliğiyle giderilmesi gerektiği belirtilmiştir. İntörn mühendislik uygulamalarının yaygınlaştırılması önerilmiştir.

Tarımsal Girdiler, Enerji ve Yenilikçi Üretim

Gübre üretiminin hammaddeye uzaklık nedeniyle Diyarbakır'da kurulmasının rasyonel olmadığı; ancak hayvansal atıklar, biyogaz ve tarıma dayalı ihtisas OSB'ler üzerinden alternatif modeller geliştirilebileceği ifade edilmiştir.

Biyogaz tesislerinden çıkan gübrenin işlenerek organik gübreye dönüştürülmesi ve pazarlanmasının, Diyarbakır için önemli bir katma değer alanı olduğu belirtilmiştir.

Azot açığının giderilmesi için soya üretiminin artırılması; soyanın ikinci ürün olarak teşvik edilmesi ve Diyarbakır'da ekim alanlarının genişletilmesi önerilmiştir.

Tarımsal Sanayi – Genel Değerlendirmeler

İle özgü tarımsal ürünlerde markalaşma sorunlarının devam ettiği; bu konuda daha planlı ve organize çalışmaların yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Diyarbakır'a özgü, ihtisaslaşmış tarımsal sanayi fuarlarının düzenlenmesi; hedef kitle, takvim ve katılımcı profilinin doğru belirlenmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Üretim kararlarının küresel fiyatlar ve yüksek katma değer kriterleri dikkate alınarak verilmesi, Ar-Ge ve Ür-Ge çalışmalarının OSB'ler ve üniversitelerle iş birliği içinde güçlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Sanayide güneş enerjisinin yaygınlaştırılması; yeni kurulacak OSB'lerin altyapısının kendi enerji ihtiyacını karşılayabilecek şekilde planlanmasının, tarımsal sanayinin geleceği açısından kritik olduğu ifade edilmiştir.

TARIMSAL SANAYİ - SONUÇ

Tarımsal Sanayi Oturumunda yapılan değerlendirmeler, Diyarbakır için tarıma dayalı sanayinin yalnızca bir tercih değil, **zorunlu bir kalkınma stratejisi** olduğunu ortaya koymuştur. İlin güçlü tarımsal üretim kapasitesine rağmen, bu kapasitenin sanayiye yeterince entegre edilememesi; katma değer, istihdam ve markalaşma potansiyelinin sınırlı kalmasına neden olmaktadır.

Pamuk, hayvansal ürünler ve tarımsal makine-ekipman üretimi başta olmak üzere birçok alanda Diyarbakır'ın sahip olduğu doğal ve üretim avantajlarının sanayiye dönüştürülemediği görülmektedir. Özellikle pamukta kalite, etik ticaret ve üretim hacmi açısından güçlü bir zemin bulunmasına rağmen; standardizasyon, işleme, denetim ve entegrasyon eksiklikleri sektörün gelişimini sınırlamaktadır.

Hayvansal ürünlerde üretim miktarı yüksek olmasına karşın, işleme sanayisinin zayıf olması ve markalaşma eksikliği, il ekonomisinin bu alandan yeterince faydalanamamasına yol açmaktadır. Tarımsal makine ve ekipman üretiminde ise Diyarbakır'ın mevcut potansiyeline rağmen yeterli yatırım ve insan kaynağı bulunmamaktadır.

Sonuç olarak; tarımsal sanayi alanında **entegre, planlı ve uzun vadeli bir yaklaşım** benimsenmediği sürece, tarımsal üretimden beklenen ekonomik ve sosyal faydanın sağlanamayacağı değerlendirilmiştir.

TARIMSAL SANAYİ – POLİTİKA ÖNERİLERİ

1. Tarıma Dayalı Sanayi Ana Politika Olarak Benimsenmelidir

- Diyarbakır'ın kalkınma stratejisinde tarıma dayalı sanayi temel makro politika olarak tanımlanmalıdır.
- Tarım-sanayi entegrasyonu tüm planlama süreçlerinin merkezine alınmalıdır.

2. Pamuk ve Tekstil Entegrasyonu Güçlendirilmelidir

- Pamukta iplik, dokuma ve örme tesislerinin kurulması teşvik edilmelidir.
- Çırçır fabrikaları üretim miktarına uygun kapasitede yapılandırılmalı ve kamusal denetim altına alınmalıdır.
- Pamukta standardizasyon ve kalite sınıflandırma sistemleri güçlendirilmelidir.
- Hasat, işleme ve temizleme süreçleri izlenebilir hale getirilmelidir.

3. Hayvansal Ürünlerde İşleme ve Markalaşma

- Süt ve et ürünlerinde işleme kapasitesi artırılmalı, soğuk zincir altyapısı güçlendirilmelidir.
- Süt tozu üretimi gibi arz dengeleme mekanizmaları kurulmalıdır.
- Kayıt dışı üretimle mücadele edilmeli, denetim mekanizmaları güçlendirilmelidir.
- Hastalıktan arı üretim alanları oluşturularak kalite ve markalaşma desteklenmelidir.

4. Tarımsal Makine ve Ekipman Sanayisi Geliştirilmelidir

- Tarımsal makine ve ekipman üretimi için özel teşvikler sağlanmalıdır.
- Biçer döver aparatları gibi mevcut kümelenmeler desteklenerek seri üretime geçilmelidir.
- Tarımsal makine üretimine yönelik ihtisas OSB'ler planlanmalıdır.

5. İnsan Kaynağı, Ar-Ge ve Üniversite-Sanayi İş Birliği

- Mekanizasyon alanında teknik eleman yetiştirilmesine yönelik eğitim programları oluşturulmalıdır.
- İntörn mühendislik uygulamaları yaygınlaştırılmalıdır.
- Üniversite-sanayi iş birlikleri kurumsal bir yapıya kavuşturulmalıdır.

6. Enerji, Girdi ve Yenilikçi Üretim

- Tarımsal sanayide güneş enerjisi kullanımı yaygınlaştırılmalıdır.
- Biyogaz ve organik gübre üretimi desteklenmelidir.
- Soya gibi stratejik ürünlerin üretimi teşvik edilerek girdi bağımlılığı azaltılmalıdır.

TARIMSAL SANAYİ - YOL HARİTASI

Kısa Vadeli (0-1 Yıl)

- Tarıma dayalı sanayi için il ölçeğinde stratejik çerçevenin belirlenmesi
- Pamuk, süt ve hayvansal ürünlerde mevcut durum ve kapasite analizlerinin yapılması
- Standardizasyon ve denetim süreçlerine yönelik mevzuat hazırlıkları
- Üniversite-sanayi iş birliği mekanizmalarının kurulması

Orta Vadeli (1-3 Yıl)

- Pamuk ve tekstil entegrasyonuna yönelik yatırımların hayata geçirilmesi
- Süt işleme, soğuk zincir ve süt tozu tesislerinin kurulması
- Tarımsal makine ve ekipman üretimi için ihtisas OSB'nin oluşturulması
- Markalaşma ve tanıtım stratejilerinin uygulanması

Uzun Vadeli (3-5 Yıl)

- Diyarbakır'ın tarıma dayalı sanayide bölgesel merkez haline gelmesi
- Tarımsal sanayi ürünlerinde ulusal ve uluslararası pazarlarda marka oluşturulması
- Yenilenebilir enerjiye dayalı, sürdürülebilir sanayi altyapısının tamamlanması
- Tarım-sanayi entegrasyonunun kalıcı ve kurumsal bir yapıya kavuşturulması

RESİM GALERİSİ

